

למעשה

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

האם מלאך יכול לחטוא

כתוב במדרש (כו ה) רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר משל לישראל וכהן שנכפו, נמסר להן רופא ממוחה והיה מצוה את ישראל ומניח את הכהן, אמר לו הכהן מפני מה אתה מצוה את ישראל ואתה מניחני. אמר לו זה ישראל הוא ודרכו להלך בין הקברות, אבל אתה כהן ואין דרךך להלך בין הקברות, לפיכך אני מצוה את ישראל ומניחך. כך העלוינים שאין יצר הרע מצוי בהם אמירה אחת דיה להם, שנאמר (דניאל ד, ד): בגורת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא, אבל התחתונים שיש בהם יצר הרע הלואי לשתני אמירות יעמדו, הדא הוא דכתיב: ויאמר ה' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן וגו' ומבואר כאן שאין יצר הרע למלאכים שהרי כתוב שאינו מצוי בהם.

וכן מבואר בגמ' בשבת (פח). 'אריב'ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנויה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם (תהילים ח-ה) מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה אמר לפניו רבש"ע מתיירא אני שמה ישרפוני בהבל שבפיהם אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה שנאמר (איוב כו-ט) מאחזו פני כסא פרשו עליו עננו ואמר ר'. נחום מלמד שפירש שדי מזוי שכינתו ועננו עליו אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה (שמות כג-ב) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלהים אחרים בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות שוב מה כתיב בה לא תשא משא ומתן יש ביניכם שוב מה כתיב בה כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנוב קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם ומבואר שאין למלאכים יצר הרע.

[רק שצריך להבין האם המלאכים לא ידעו שאין להם יצר הרע, וא"כ למה הם ביקשו את התורה הרי הקב"ה אמר בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין (קידושין ל:), משמע שכל התורה הוא רק תבלין נגד יצר הרע, א"כ למלאכים שאין להם יצר הרע מה להם לקבל התורה, ומה חידש להם משה רבנו באומרו כלום: יצר הרע יש ביניכם הרי את זה הם גם ידעו וא"כ מעיקרא מאי קסברי ולבסוף מאי קסברי].

וכן מבואר ברש"י (בראשית יח ה) עה"פ וסעדו לבכם לבכם אין כתיב כאן אלא לבכם מגיד שאין יצה"ר שולט במלאכים.

וצ"ב שבתנא דבי אליהו זוטא בסוף כתוב שאמר ה' למלאכים אם אתם יורדים למקום מומאה למקום שיצר הרע שולט ככם גם אתה תהיו חוטאים כמוהו.

וכן מבואר דברי רש"י (בראשית יט כב) שהמלאכים חטאו במה שאמרו משחיתים אנחנו את המקום ותלו את הגדולה בעצמם ומבואר שיש להם יצה"ר

[וי"ל דמה שכתב רש"י שאין יצה"ר שולט במלאכים כוונתו דכח התאוה אין להם ולכן נרמז דבר זה בפסוק וסעדו לבכם' דווקא דכח התאוה תלויה הוא בלב. ומה שכתב שחטאו לתלות הגדולה בעצמם, זה היה ע"י מלאך המסית. ועי' רבינו בחיי בראשית ג ה' דהמלאכים לפעמים נוטים מדרך השכל כמו שהיה במלאכי סדום].

וראיתי להביא מש"ב בספר עליות התשובה להרב אליהו ציון סופר שליט"א (עמ' עז) ויש כאן עוד נקודה שטענה בירור, והוא מאי דאמרינן במסכת שבת (פ"ח ע"א) 'אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצתה בת קול ואמרה להן, מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב רבו ה' מלאכיו גבורי בה עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמע' עכ"ל.

המשך בעמוד הבא

הרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית הכנסת הניכי הישיבות – "בית יוסף" קרית פוניבו'

"וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלקיכם" (כג, כז)

מקשה רבינו האור החיים הקדוש, מה הקשר והשייכות יש בין הדברים, שמכיון שהוא יום המכפר עוונות ישראל אז אסור לעשות בו מלאכה???

אלא מיישב רבינו הקדוש על פי דברי הגמרא, שאסור לקרוא פסוקים אחרים בשעת ברכת כהנים, שהרי הקדוש ברוך הוא עסוק בברכת עמו ישראל, ולא יתכן שהאדם לא יאזין, ויקבל את הברכה. ובדרך זה מבאר רבינו הקדוש, שביום הכפורים הקדוש ברוך הוא נותן הארה וכוח בעיצומו של יום כיפור, שיכפר ויטהר את עם ישראל, ואם עוסק במלאכה הרי הוא מסיח דעתו מהכפרה בזמן הקדוש. וזה לשון קודשו: 'כי עיצומו של יום מכפר, ויש לך אדם שהזמן מכפר עליו והוא עסוק במלאכתו? והמשכיל על דבר עיצומו של יום, לבבו יבין המכפר, כי הוא האדון המאיר היום, לסגל סגל דבר זה:'

בשורה משמחת יצא לאור 'למעשה על מ"ח קנייני תורה' וכן 'למעשה על הגדש"פ' 'ולמעשה מאמרים כל פסח' להשיג בדוא"ל של המערכת

המשך מעמוד קודם

הנה לדברי רבנו יונה פירוש נעשה ונשמע, שהקדימו קבלת המעשה על נפשם לפני השמיעה, וכדוגמת מעשיו מרובין מחכמתו, ויש לו את מעלת הקיום לפני השמיעה, וצריך ביאור מה זה שייך מעלה זו למדרגת מלאכים בדוקא, הרי זה חידוש שקיים גם בעבודת הבני אדם, בגון מעשיו מרובין מחכמתו, ועוד, מה הדמיון למלאכים הרי אמרין שם שבת פ"ה ע"ב 'קנאה יש בניכם יצר הרע יש בניכם', ומה שייך ללמוד מן המלאכים לבני אדם, שהעבודה שלהם על ידי בחירה, והדבר צריך ביאור.

אמנם יש לבאר בזה עפ"י מה שמתבאר מדברי רבנו הרמח"ל ז"ל בספר דעת תבונות (אות ע"א), ז"ל ואמנם, מה שצריך להבין עתה הוא שיעור כחה של הנשמה שניתן לה לעמוד בתוך הגוף הזה, וזה, כי אם היה כחה רב ואורה גדול מאד, ודאי היתה נותנת הארה גדולה כל כך לגוף שהיה מתעלה במציאותו, והסרונותיו היו נשלמים רגע אחד, ויצר הרע הוא העיקר בחסרונות שרצה בם הארון ב"ה לצורך הבהירה והשבר ועונש, הנה לא היה שולט באדם כלל, כמו שאינו שולט במלאכים מפני רוב הארתם ושלמות ידיעתם וחשיבותם. עכ"ל

הנה מבואר בדברי רבנו הרמח"ל ז"ל, שני ענינים, ענין ראשון, שהיצר הרע אינו שולט במלאכים מפני רוב הארתם ושלמות ידיעתם וחשיבותם דהיינו ששייך יצר הרע במלאכים אלא שהוא לא יכול לפעול מהמת רוב הארתם ושלמות ידיעתם [ובאמת גם במלאך שייך הטא].

ענין שני שגם הנשמה יכולה להגיע למצב דומה למלאכים, כמו שתהיה לעתיד לבא, שתאיר לגוף הארה גדולה שהיה מתעלה במציאותו, והסרונותיו היו נשלמים רגע אחד, ויצר הרע, הנה לא היה שולט באדם כלל, וכן עתה השיגו צדיקים מעלה גדולה כמו המלאכים, כדוגמת הגוף ואליהו שזכו למעלת המלאכים [כמ"ש בדעת תבונות אות קלן] ובכמה מקומות].

וממילא יש לומר, שעם ישראל שעמדו על הר סיני ופסקה זוהמתו, הגיעו מעין מדרגת המלאכים, וזהו ענין 'מי גלה לבני רז זה', שהגיעו לדרגה דומה למלאכים.

ולפי רבנו יונה, הקדימו נעשה לנשמע פירוש, שהקבלה לקיים כל אשר דבר ה' יש בה מעלת העשייה, וקבלה זו קיימת גם לפני השמיעה, הרי מתבאר שהקיום של המעשה קיים לפני השמיעה ויותר מזה, שהפכה השמיעה להיות הלק מן העשייה, ושמיעתן את צווי ה' פועלת את קיום המצוות, שהרי קבלו על עצמם לקיימם לפני השמיעה, וכל שנוסף צווי נוספה עשייה, ואין כלל חילוק בין שמיעת הצווי לעשיית הצווי, שבשמיעת הדברים המצוה נתקיימה מיד, כיון שקבלו עליהם למפרע, ולפי"ז הפירוש 'נעשה' הוא הקבלה שיש בה מעלת הקיום, ונשמע פירושו הצווי אחרי הנעשה, שמכחו נפעל העשייה למפרע, ובוה הוא הדמיון למלאכים 'מי גלה לבני רז זה' שמלאכי השרת משתמשין בו, שהמלאכים גם השמיעה שלהם הוא בכלל עשיית דברו, שמשעה שהיה דבר ה', כבר נשמע ונתקבל אצל המלאך ונתקיים הצווי, דבקבלת המלאך את הדיבור נתקיימה העשייה, וכך גם ישראל במתן תורה כן הוא, דבשמיעתן נתקיימו המצוות מיד למפרע בקבלתן לקבל את המצוות.

ומעלה זו של נעשה ונשמע, דבשמיעה עצמה יש בה קיום, קיימת גם היום, כי כל מה שהיה בקבלת התורה במתן תורה גם היום, וכמו שנתבאר, והנעשה ונשמע של מתן תורה קיים היום במעשיו מרובין מחכמתו. עכ"ל הרב אליהו ציון סופר שליט"א.

ולפי"ז יש לבאר שהכוונה שאין מצוי ולא נכתב שאין להם כלל יש יצר הרע אלא שאינו מצוי ומכח הידיעה הברורה

ולפי"ז מיושב שמעיקרא המלאכים רצו את התורה בשביל יצר הרע מעוט זה שיש להם וה' ענה להם שזה מיועד לאדם שיש לו יצר הרע קשה יותר.

והלימוד מזה למעשה עד כמה להשקיע בכח הציור שיה המונע את האדם מכל המכשולות

נעתיק כאן מדבריו של הגאון הצדיק ר' שלום שברדון משיחותיו (עניני אלול עמ' כ' הובא בספר "רחמנא ליבא בעי"):

"מעולם תמהתי מדוע בדורנו נחלש כל כך הפחד מיום הדין?

אילו ישבנו בשלווה, ללא סער וסופה וחמת המציק, אילו הפרנסה היתה מרווחת מכל צד, והבריאות איתנה, אפשר היה להבין מדוע אין כל כך פחד הדין, אך הלא מי מבני מעמנו אינו מלא ביוגן ואנחה למעלה ראש? הנחשד משישה כיום להיכלל בדברי חז"ל שכל העובר עליו מי יום לא יסורים קיבל עולמו? כמה רעות רבות וצרות שומעים אנו במשך ימות השנה! והלא כולנו יודעים בלבנו ומשננים בפנינו, כי הצרות כולן מקורן ויסודן בגזירת ימי הדין שבראשית השנה!

הלא אבותינו סיפרו לנו, גם אנו בעינינו ראינו, אף בעלי בתים פשוטים בדור הקודם עד כמה פחדו ורעדו מיום הדין - וקי"ו המורמים מעם, ומה נשתנה עתה?

עוד מהדהדות באוזני זעקותיה של אמי ע"ה, אשר יצאו מקירות ליבה הספוגים ביראת שמים ובאימת הדין, כל אימת שראתה אותי משתובב בימי ילדותי בחודש אלול, היא לא יכלה להבין, כיצד אינו רועד בימים הנוראים? ומענה בפיה לאמרו: הלא אפילו הדגים שבים רועדים בחודש אלול, ואיך אתה משתובב ולא רועד? כך היתה טוענת אפילו לפעוטים שלא הגיעו לכלל הבנה.

וזכרתי שראיתי את הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל בשעה שאמר בסליחות "זוחלים ורועדים מיום בואך", החזיר כסיד מפחד רועד שאחזו בכל גופו. ופעם כשאמר "בושתי ונכלמתי אלקי להרים פני אלך", ראיתי פניו שהסמיקו מבושה, אויל חיורא ואתי סומקא.

ופעם אחת נדמנו לי לראות את מו"ר הגר"ל הסמן זצוק"ל בעת שאכל סעודת המפסקת בערב יו"כ, ובעוד שאנו אוכלים לתיאבון מפחד התענית וחושבים לשם מצות אכילת תשיעי, הרי שהגר"ל אכל חלה ומרק ודמעות זולגות מעיניו טיפה אחר טיפה ונבלעות בצלחת המרק... בעודו טובל את החלה במרק, היה נראה מרוב דמעותיו, כי אין צלחת מרק עם דמעות לפניו - רק צלחת דמעות עם מרק... וחזרותה בלבי הרגשת הפחד והאימה ברגעים הללו, כאילו כל הבית אומר פחד, "אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יענה" (חבקוק ב', י"א), פחד! פחד!

ועוד אינו זוכר מימי נעורתי, שסיפר לי אחד ממתפללי בתי נייטין, איך היה הגאון ר' יצחק בלאזר זצ"ל עולה בשבת מברכין אלול, ומכריז - אנו מקבלים על עצמנו את האלול הקדוש שלך! והיו האנשים גועים בבכי ונחל דמעה היה נראה בבית הכנסת, ולא זו בלבד - אלא שהיו אף אנשים שהיו מתעלפים מיראה ואימת הדין!

ושמעתי מתלמידי ישיבת מיר ששמעו מאחד הלומדים בשיבה, שהוא הבין עד כמה גדול פחד יום הדין אצל אביו, כשתיאר לו את הפחדים שהיו במלחמת יפן ורוסיה, ובתוך תיאורו תיאר לו איך שהפצצות שרקו מכל עבר, והיו רגעים שהפחד היה כל כך גדול כמו הפחד שיש בתפילת נעילה... זו היתה הדוגמא שהביא אותה אב בכדי להמחיש את הפחד הנורא הלידה, זה היה הפחד הגדול ביותר שהכיר.

אלו היו המושגים, זו היתה ההרגשה בדורות הקודמים!

ואילו אצל בני דורנו נראה כאילו נשאר רק להשתעשע בערגה של קדושה על פחד המלאכים באמירת ונתנה תוקף... וזעקים אנו מרה באומרתו בראש השנה יכתבון, סימן וזכר לפחד הדין, ואח"כ ממשכים בתפילה כרגיל, וידעים אנו שיערב לחכנו הניגון ב"זוחלים ורועדים מיום בואך" ונשארים ב"לשמוע אל הרינה"...

וכאן עלינו לעצור ולהתבונן - כיצד איבדנו את אימת הדין??? היאך נחלשה כ"כ הרגשתנו במשך דור אחד?

ובזה ניחא לי מדוע אין היום פחד הדין, אין אנו חלילה רשעים ועוברי עבירות - אדרבא, יש אמונה, יש דקדוקי מצוות, אבל עיקר הירידה של הדור שלנו היא בשקיעות בעוה"ז. לא רגל אחת, לא שתיים, אלא כל כולנו שקועים וטבועים עד למעלה ראש בעוה"ז! בלי עבירות חלילה, כל הפרומקייט הראויה לשבח, אבל הכל בתוך ביצת העוה"ז. כדי להרגיש פחד שהוא כולו דברים שבלב, צריך פרישות מן העוה"ז, אך כששקועים בעוה"ז, הלב אטום סתום וחתום, אין יוצא ואין בא, ה' ישמרנו.

והרי לנו להדיא, שכל זמן שהחוש אינו חש ואינו רואה בפועל, אין הידיעה הברורה מסוגלת להטות את הלב - כי הלב תלוי בחושים ולא בשכל, והרי הוא באמת כאינו יודע כלום! וזו היא עבודת המוסר להביא את ה' וידעת היום" לידו "והשבות אל לבבך" (דברים ד', ל"ט), שע"י עמל רב של התבוננות ניתן לעורר את הלב כאילו רואה את הידיעה בחוש. (וכבר אמרו בקעלם, מה בין צדיק לרשע? "ציור". היינו כח הציור לעשות את הידיעה כראיה בחוש ממש).

ביאור מה השיכות של לקט שכחה ופאה באמצע המועדים

"ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך, ולקט קצירך לא תקלט, לעני ולגר תעזוב אותם" (כ"ג, כ"ב) בספרא מביא על הפסוק דלעיל: אמר רבי אודימוס ב"ר יוסי, וכי מה ראה הכתוב ליתן את הצויו על מצות פאה באמצע הרגלים - פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויוה"כ מכאן. עיי"ש ששמוסיים: אלא ללמד מי שהוא מוציא לקט שכחה פאה ומעשר עני, מעלה עליו הכתוב כאילו במה"ק קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו.

והגרי"ח זוננפלד הוסיף בזה טעם נוסף ונפלא: כי בראש השנה אנו עומדים ומתחננים ומבקשים לכתוב אותנו בספרי חיים טובים ומתוקנים; פרנסה טובה ובריאות; ועוד כהנה וכהנה. ובסוף כל חרוזי "אבינו מלכנו" אנו מנמיכים את קולנו (מנהגים) ומבקשים: "א"מ חננו ועננו כי אין בנו מעשים, עשה עמנו צדקה וחסד והושיענו". ואז תעלה השאלה לפני היושב על כסא-דין, לדון את בריותיו כבני מרון ביום הדין בראש השנה - באיזו זכות ובאלו מעשים טובים, באת בבקשתך לפני יושב מרומים, הדין את דינך לשנה הבאה. מדוע מגיע לך שייטיבו אתך ויעשו אתך צדקה וחסד, בלי כסוי של מעשים טובים. וידוע כי השופט כל הארץ דן את האדם מדה כנגד מדה, כמו שדורשים "ה' צלך" - ה' דן אותך לפי הצל של עצמך. איך שנהגת עם אחרים, יתנהגו אתך. לכן האדם המקיים מצות בוראו כפי שנצטווה, ואחרי שטרח וייגע כל הקיץ תחת השמש הקודמת, חרש, זרע וקצר בזיעת אפו, כמו שנאמר "הלך ילך ובכה נושא משך הזרע". ותוך כדי קצירה, נשרו שבלים מבין אצבעותיו, ועם התקרבו לקצה שדהו, הוא נעצר ומשאיר פאה לעניים ומקיים בשמחה את מצות "לעני ולגר תעזוב אותו", עזיבה גמורה, כי משונה מצות פאה משאר מתנות כהונה ועניים, שיש בהן לבעל השדה טובת הנאה לתת למי שהוא רוצה, ולבחור את העניים ההגונים שמכיר את עניים ודלותם. מה שאין כן בפאה, שאין לו בהם כל טובת הנאה, ואסור אפילו לגלות לעניים הקרובים לו אימתי הוא משאיר פאה (משניות פאה, פרק ה' מ"ו) ומי שבא ליטול נוטל, בין שהוא הגון וראוי ובין שאינו הגון. יוצא אפוא שהוא לריק כל יגיעתו העצומה, נתן מפרי יגיעו ועמלו למי שלא מכיר ואפילו למי שאינו ראוי - עכשיו כשקיים את הדבר כמצווה וכדין, מתייצב הוא לפני היושב על כסא דין ואומר: הנה אנכי נתתי מיגיעי ועמולי, גם למי שאינו כדאי והגון לכך, אף אתה אבינו מלכנו עשה אתי חסד, מדה כנגד מדה וכתוב אותי בספר חיים טובים, בספר פרנסה וכלכלה, ועוד ועוד. נמצאנו למידים: שכדי לזכות בדין - עלינו לנהוג ולהתנהג לפני משורת הדין. (חכמת חיים)

מעשה על אדם שעושה יותר ממה שהוא חייב

ויש להוסיף מש"כ באספקלריא שמות תשעט הרב ישראל חיים בלומנטל

סיפר יהודי חשוב: לפני מספר שנים פגשתי אישה מיוחדת, מרים, המתגוררת עשרות שנים בדירה בשכונת שמואל הנביא בירושלים. סדר יומה בלתי שגרתי בעליל. מידי יום היא יוצאת מביתה עם שקים מלאי ממתקים ופירות, אותם היא ממקמת על עגלות בתי החולים, ועוברת בין מחלקות 'שערי צדק', 'מכון שרת' ובניין 'הוידסון' בהדסה עין-כרם. בניגוד לרבים וטובים, מרים מתנדבת עצמאית, ללא עמותה כלשהי.

היא נישאה בגיל 18 ובנתה ביתה עם בעלה היקר. עשר שנים חלפו מנישואיהם וטרם נפקדו בפרי בטן. אחד הלילות הקשים בהם התמוססה מרים בכאב העקרות, גרם לה להחליט לעשות מעשה. היא ירדה לרחוב הירושלמי החשוך, עצרה מונית וביקשה מהנהג 'קח אותי לרב הכי גדול בירושלים'. הנהג הביא אותה לבית הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, לא לפני שהזהיר אותה שסיכוייה להיכנס לביתו בשעה זו קלושים.

זה היה לילה חורפי וגשום במיוחד, סיפרה מרים. עליתי במדרגות, דפקתי בדלת, והנה הרב פותח אותה בעצמו, פניו מאירים, והוא שואל אותי מה אני צריכה. פרצתי בבכי, וסיפרתי את הכל.

את המילים שענה לא אשכח כל ימיי. 'כואב לי שכואב לך. אבל תדעי, הקב"ה לא חייב לתת לך ילדים. הקב"ה לא חייב לתת לאף אחד שום דבר, לא פרנסה, ולא בריאות, הוא לא חייב שום דבר. התחלתי לסגת לאחור, והוא קרא לי שוב: 'הקב"ה אמנם לא חייב, אבל אם תעשי למען אנשים מה שאת לא חייבת, משמים יתנו לך את מה שלא חייבים לתת לך'.

בבוקר למחרת, השתנו חייה בתכלית. היא החלה להתנדב בבתי חולים, בתחילה במחלקת יולדות, ומאוחר יותר עברה גם למחלקות אחרות, קשות ועצובות בהרבה. תשעה וחצי חודשים לאחר שהתייצבה בפתח ביתו של פוסק הדור, נולד בנה הבכור. מספר שנים לאחר מכן נוספו למשפחתה תאומות.

במשך השנים, הפכה למוקד חסד וישועות, כאשר אנשים רבים פונים אליה, מצטרפים להתנדבות ורואים ישועות. היא מחזיקה פנקס ורושמת בו את האנשים שפנו והישועה לה הם זקוקים, ומסמנת כשהדברים מסתדרים, מתוך אמונה שאם אדם יוצא מגדר הטבע שלו ומתאמץ לעשות מה שאינו חייב, משמים גומלים עמו באותה המידה.

אם אנו נהגים לפני משורת הדין, יעשה איתנו הקב"ה לפני משורת הדין ויתן לנו ללא טעם והסבר. ולכן רבותינו למדו (בבא קמא ק). שאדם צריך לנהוג לפני משורת הדין. בעבור זה זוכים לשכר גם בעולם הזה - לפני משורת הדין.

הרב חיים בן חמו שליט"א

כבוד האדם והבריות.

פרשת אמור עוסקת במעמד המיוחד של שבט הכהנים והנגזר מכך, כמו כן מועמדו היותר מיוחד של הכהן הגדול, שבשל מעמדו הרם אומרת התורה (כא-יא) "על כל נפשות מת לא יבוא, לאביו ולאמו לא יטמא" ומפרש"י ד"ה לאביו ולאמו לא יטמא, לא בא הכתוב אלא להתיר מת מצווה, כי לכאורה היה די במה שכתוב על כל נפשות מת לא יבוא, והיינו מבינים שחל על הכהן הגדול איסור אבסולוטי להיטמא למתים בכלל, ומזה שהתורה הוסיפה וכתבה "לאביו ולאמו לא יטמא" אנו לומדים שלמת מצווה כן יטמא, דין זה אגב גם בנוזר שמעמדו ככה"ג.

מיהו מת מצווה? אדם שאין לו קוברים, כך שלדוגמא כהן גדול הנמצא בדרכו לבית המקדש להכין עצמו לקראת עבודת יום הכיפורים כשלוחם של כלל ישראל, ובדרכו מצא גופת מת, ולא משנה מי הוא המת צדיק, רשע, יהודי, גוי, וגם אם אין לאותו כהן הגדול מחליף, כך שאם הוא יהיה טמא אין לו ממלא מקום, עם כל זאת יעסוק הכהן בקבורת אותו האיש, גם במחיר ביטול עבודת יום הכיפורים, וכל כך למה? כי בצלם אלוקים עשה את האדם.

כמו כן אומרת הגמ' (מגילה ג:) הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו, מצווה עשה שמי שלא מקיימה חייב כרת, ונתקל במת מצווה, הרי שהוא חייב לעסוק בקבורתו, גם אם בכך הוא יפסיד את הקרבת קרבן פסח, רואים אנו שוב את היחס שהתורה מייחסת לכבוד האדם.

רבי חיים פלאג"י כותב: בא וראה כמה נזהרו רבותינו בכבוד הבריות, עד שנפסקה ההלכה שאדם הקורא קריאת שמע, ונכנס חברו ושאל בשלומו, יפסיק וישיב לו שלום, ואף על פי שהוא עסוק במצווה מדאורייתא, וכל כך למה? מפני כבוד הבריות, שמא חברו יפגע.

מובא (בתנא דבי אליהו רבה סוף פרק כח) כך אמר להם הקב"ה לישראל, בני אהובי, כלום חסרת לכם דבר, ומה אני מבקש מכם? הא איני מבקש מכם אלא, שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה.

אחת המידות שחז"ל התייחסו אליהם כמידות מסוכנות פגומות ומאוסות, זו מידת הכבוד והוא מהדברים המוציאים את האדם מהעולם.

אחד החסרונות במידה זו שכאשר האדם נגוע בחיידק רדיפת הכבוד, אינו בא על סיפוקו לעולם, זכור לשמצה המן הרשע, שלמרות שאת דרכו התחיל כבלן ועלה להיות משנה למלך השולט על מאה עשרים ושבע מדינות, וכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים לו, ועדיין הכמיהה שלו לכבוד לא הגיעה לסיפוקה, וכאשר ראה את מרדכי היהודי יושב בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו, אמר "כל זה איננו שווה לי", כי במידה זו אם אין מאה אחוז אין כלום, ולכן די אם יש אדם אחד בכל המאה עשרים ושבע מדינות שאינו סופר אותו, כל זה איננו שווה לי.

במוקש הכבוד נפלו רבים וטובים ממנו, מי לנו גדול מירבעם בן נבט שהיה תלמידו של אחיה השלוני, והיה מלך על עשרה שבטים מישראל, והיה וראש הסנהדרין, על היחודשים שלו בתורה נאמר שהיה מחדש חידושים שלא שמעתן אוזן מעולם, (סנהדרין קב:) וכל חכמי ישראל היו דומים לפניו כעשבי השדה, ועם כל זאת הוא זכור לשמצה, והוא משמש כאבטיפוס לחוטא ומחטיא, העמיד שני עגלי זהב, אחד – בדן, ואחד בבית אל, שבמקום שבני ישראל יעלו לביהמ"ק, הוא הסית לעבוד אותם, ועוד הגמ' שם אומרת שהקב"ה בכבודו ובעצמו תפסו בבגדו ואמר לו, חזור בך אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן! כותב הרמח"ל הרי שהקב"ה אומר לו במפורש שהוא יהיה הראשון, והוא כרוף כבוד לא מסתפק בכך שהזכר ראשון, והוא שואל מי בראש? הוא רצה שהקב"ה יאמר במפורש שהוא בראש, אמר לו הקב"ה בן ישי בראש, כלומר בגלל שאלה זו הפסדת להיות בראש, אמר ירבעם אי הכי לא בעינא, אם כך אני לא מעוניין, ואנו תמהים היתכן? אדם שהקב"ה בעצמו מדבר אתו, ומבטיח לו מקום כל כך מוכבד בגן עדן, בסמיכות לשכינה יחד עם משיח ה', ומה הגורם להפסד מעלה זו, שאלת "מי בראש"? ללמדנו עד היכן יכולה מידה רעה זו להוביל את האדם לדיוטא כל כך נמוכה, וסופו היה שנכרת הוא וכל משפחתו מהעולם הזה, ואיבד את חלקו לעוה"ב!

והסיבה לדבר, מגלה לנו הגמ' בסנהדרין (ק"א:) "אמר רב נחמן, גסות הרוח שהייתה בירבעם – טרדתו מן העולם", כלומר שהיה "חולה כבוד". עד כדי שהיה מוכן להתאבד משני עולמות, ובלבד שלא להרגיש שהורידו לו קצת מן הכבוד.

הציר המרכזי עליו עומדת התורה כולה הוא כבוד הבריות הגמ' במסכת (שבת דף לא.) את הסיפור הידוע על אותו גוי שבא לפני שמאי, וביקש ממנו להתגייר, בהתניה שהוא רוצה ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת, שמאי דחפו באמת הבניין, אותו הגוי לא התיימשך אל הלל הזקן, וגם ממנו בקש את אותה הבקשה, להתגייר בתנאי שהוא רוצה ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת! הלל נענה לאתגר והשיב לו בחיוב, בבקשה תעמוד על רגל אחת וכבר אלמדך את כל התורה כולה, הגוי נעמד על רגלו האחת, והלל מלמד אותו "מה ששנוי עליך אל תעשה לחברך", וזוהי כל התורה על רגל אחת, אתה כבר יכול לעמוד על שני רגליך, סיימתי, וזוהי תמצית כל התורה כולה.

נמצאים אנו בימי הספירה, ימים בהם נהרגו עשרים וארבע אלף תנאים תלמידי רבי עקיבא, באחת המיתות הקשות ביותר, מיתת "אסכרה" אולי ממשפחת מגיפת "הקורונה", אבל הזו"ל חושפים לנו את הסיבה והיא "על שלא נהגו כבוד זה בזה" שואל הרב לוינשטיין מדוע באמת לא נהגו כבוד? ומשיב שהם ראו עד כמה מידת הכבוד כמידה מגונה ומאוסה ואף מסוכנת כי רבים חללים הפילה, והיא מהמידות המוציאות את האדם מהעולם, ומתוך כוונה לשם שמים, לא נהגו כבוד זה בזה, וזה לא נכון כי אמנם רדיפת הכבוד פסולה, אבל נתינת כבוד לזולת היא מתבקשת והיא כבודו של האדם, כדברי התנא באבות "איזהו מוכבד? המכבד את הבריות", הכבוד הוא הכי זול, אבל הוא גם הכי יקר, הוא זול לנותן, ויקר מאוד למקבל.

המהר"ל במשנה זו מבאר שמוכבד הוא מי שכבודו הוא עצמי, ולא תלוי בזולתו, לכן הזקוק לפיתית נדבות של כבוד, אינו ראוי לתואר "מוכבד" אבל המכבד את הבריות כן ראוי לתואר זה, הקב"ה מכוונה "מלך הכבוד" וזה לא בגלל הכבוד שנותנים לו הבריות, אלא בשל ריבוי הכבוד שהוא מעניק להם, חובתנו, וביותר בימים אלו לשאוף במידה זו ליותר, ובה יתהלל המתהלל..

התורה והברכה למועצה הדתית אשדוד על עזרתם האדיבה בהוצאת ספר 'למעשה על מגילת אסתר מהדו"ב' והכל בכדי להגדיל תורה ולהאדירה ולעומד בראשה הרב עובדיה דהן שליט"א שנדע בנעם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו וכן לרב חיים בן חמו שליט"א ראש כולל מושב עצמם מנהל מחלקת תרבות תורנית שנדע בנעם הליכותיו ומידותיו ואהבת התורה שיוקדת בליבו ..

להשיג את הספר ולתגובות על המאמר לפנחס זרביב 0583271323 או בדוא"ל p0583271323@gmail.com